

Branchemonitor

De Nederlandse ontwerpsector in beeld en getal

februari, 2014

**Beroepsorganisatie
Nederlandse Ontwerpers**

Postbus 20698
1001 NR Amsterdam
Danzigerkade 8a
1013 AP Amsterdam

T +31 (0)20 624 47 48
F +31 (0)20 627 85 85
E bno@bno.nl
W www.bno.nl

Aanpassingsvermogen

In 2012 lijkt de economische recessie zich enerzijds te stabiliseren en anderzijds haar invloed blijvend te doen gelden in de samenleving. Ook de ontwerpbranche ondervindt voor het vierde jaar op rij de gevolgen aan den lijve. Weer hebben een aantal bureaus hun bedrijf moeten staken en zij die erin slaagden voort te bestaan is dat zelden gelukt zonder krimp of reorganisatie. Gevolg is dat er in 2012 – en dit jaar zelfs uitzonderlijk veel – banen in de sector verloren zijn gegaan.

Er is echter ook een positieve kant. De trend van nieuwe aanbieders die, in een groeiende markt van zzp'ers, in nieuwe netwerken en samenwerkingsverbanden gezamenlijk de markt betreden zet door. Opdrachtgevers weten deze nieuwkomers steeds vaker te vinden. Het aantal projecten dat door middel van crowdfunding kan worden gerealiseerd wordt ook talrijker.

De opbrengsten van ontwerp bureaus staan in deze marktsituatie nog steeds onder druk. Maar de creatieve ondernemers hebben zich aangepast. De bureaus en ontwerpers die de beproevingen in de achterliggende jaren hebben doorstaan zijn sterker uit de strijd gekomen en toegerust voor een nieuwe realiteit en alle kansen die er zijn.

De cijfers in deze BNO Branchemonitor betreffen de resultaten door de ontwerpbranche, behaald in het jaar 2012. Het onderzoek is uitgevoerd in 2013. Ontwerpers en ontwerp bureaus die hebben deelgenomen aan het onderzoek kunnen zich op basis van hun bedrijfskenmerken meten met vergelijkbare bedrijven via de online BNO Benchmark.

Madeleine van Lennep
Directeur BNO

bno.nl/branchemonitor
bno.nl/benchmark

Uitgelicht

De BNO heeft in 2012 ongeveer 2.300 professioneel actieve leden¹ (hierna ook: branche of sector). Communicatie- en/of grafisch ontwerp² is voor het merendeel (ca. 68%) van hen de hoofdactiviteit. Voor ongeveer 20% van de leden is productdesign en/of industrieel ontwerp³ de hoofdactiviteit. Het restant heeft ruimtelijk en/of interieurontwerp⁴ als corebusiness.

Tweederde van de BNO-leden werkt als zelfstandige zonder personeel (hierna: zzp'er of ontwerper). De resterende leden zijn ontwerpbureaus met medewerkers op de loonlijst. Het aantal bureaus met meer dan 5 medewerkers in dienst is na een sterke stijging in 2011 in 2012 weer gedaald van 372 naar 303 bureaus, toch nog bijna 10% hoger dan het aantal bureaus van die omvang in 2010.

De eenmanszaak is de meest gehanteerde rechtsvorm in de branche. Bij de bureaus heeft meer dan de helft de besloten vennootschap als rechtsvorm. Tweederde van de branche is gevestigd in de Randstad, 44% in een van de vier grote steden. Bijna een kwart van de ontwerpers is gestart in 2009 of later, en 15% geeft 2012 op als beginjaar.

Resultaten

De totale omzet van de branche in 2012 bedraagt 499 miljoen euro. Dat is een lichte daling van 2 miljoen ten opzichte van 2011. De zzp'ers laten sinds 2011 een substantiële stijging van de omzet zien ten opzichte van de vier voorafgaande jaren (2007 t/m 2010). Met de stijging van de omzet is ook de omzet per fte wederom gestegen van 70.000 in 2011 naar 78.000 euro in 2012.

Het totale bedrijfsresultaat van de branche is als geheel licht gestegen van 39 miljoen euro in 2011 naar 40 miljoen euro in 2012, maar blijft nog steeds achter ten opzichte van de drie eraan voorafgaande jaren (2008 t/m 2010). De sterkste daling ontstond in 2009. Het gemiddeld bedrijfsresultaat van de branche daalde in dat jaar met 23 miljoen van 67 miljoen euro in 2008 naar 44 miljoen euro.

De industriële ontwerpbureaus zien dat, na de sterke teruggang in 2011, hun bedrijfsresultaat nu is gestabiliseerd. De grafische bureaus hebben zich in 2012 ten opzichte van 2011 weer licht hersteld, evenals de ruimtelijke ontwerpbureaus. De grafische bureaus zijn verantwoordelijk voor de helft van het totale resultaat uit de sector. Het gemiddelde bedrijfsresultaat per fte is in 2012 gelijk gebleven aan dat van de drie voorgaande jaren, namelijk 7.000 euro per fte.

Markten

Belangrijkste opdrachtgever voor de ontwerpbranche is onveranderd de zakelijke dienstverlening. Het omzetaandeel afkomstig uit de kunst- en cultuursector en van de overheid, dat in beide gevallen in 2011 een daling liet zien, is in 2012 weer terug op het niveau van 2010. De omzet uit de retail-sector blijft gestaag stijgen van 75 miljoen euro in 2011 naar 80 miljoen in 2012.

¹ De BNO heeft in 2012 ca. 2.500 individuele ontwerpers en 150 ontwerpbureaus en -afdelingen van bedrijven geregistreerd als lid. Studentleden, buitenlandse leden, rustende leden en interne ontwerpafdelingen werden voor het onderzoek niet benaderd, wat deels het verschil in cijfers verklaart. Het aantal ontwerpbureaus (met meer dan 5 werknemers) dat uit het onderzoek naar voren komt is juist hoger dan het aantal geregistreerde leden met een bureau binnen die categorie. Dit is het gevolg van het feit dat van een aantal ontwerpbureaus alleen de directeur/eigenaar een individueel lidmaatschap heeft.

² Tot communicatieontwerp en/of grafisch ontwerp behoren mede brand en corporate design, interaction design, verpakkingsontwerp, letterontwerp, illustratie en infographics.

³ Tot productontwerp en/of industrieel ontwerp worden ook gerekend modeontwerp, textielontwerp, sieraad- en accessoireontwerp en vrije vormgeving (ontwerp in eigen beheer).

⁴ Tot ruimtelijk ontwerp en/of interieurontwerp behoren mede retailontwerp en tentoonstellingsontwerp.

Het aandeel van opdrachten afkomstig uit de industrie is met 30% terugloop in 2012 sterk gedaald ten opzichte van 2011. Een trend die overigens al jaren zichtbaar is; in 2007 was de industrie met 154 miljoen euro omzet na zakelijke dienstverlening nog de belangrijkste groep opdrachtgevers.

Het merendeel van de totale omzet is afkomstig uit Nederland. De omzet behaald in het buitenland is in 2012 met 17 miljoen gestegen naar 40 miljoen euro. Export naar landen binnen Europa is voor 50% verantwoordelijk voor die omzet. De export naar Azië ligt sedert 2010 stabiel op 5%. De export naar focuslanden India, China en Turkije heeft in 2012 de tabellen niet gehaald.

Mensen

In 2012 werken ruim 6.100 personen in de ontwerpsector. Het aantal werkenden is daarmee ineens sterk afgenomen ten opzichte van 2011 en de jaren daarvoor. Uitgezonderd de ruimtelijke bureaus is in alle segmenten het aantal werkenden gedaald. De daling is het sterkst bij de grafische bureaus met meer dan 5 medewerkers, waar het aantal werkenden afnam van 3.695 in 2011 naar 2.896 personen in 2012. Bij de bureaus met 2 tot 5 werkenden is de personeelsomvang ten opzichte van 2011 weer licht gegroeid.

In 2012 zijn in de ontwerpbranche 167 mensen hun baan gedwongen kwijtgeraakt; allen waren werkzaam in de grafische sector. Dit aantal is beduidend hoger dan het aantal ontslagen in 2011, maar nog steeds veel lager dan het hoge ontslagcijfer van 2010. Het aantal tijdelijke arbeidsovereenkomsten dat niet werd verlengd is wederom gestegen van 339 in 2011 naar 440 in 2012. Het ziekteverzuim bij bureaus ligt in 2012 met 1,94% op het hoogste niveau in 5 jaar, maar dit is nog steeds ruim onder het landelijk gemiddelde.

Bij 45% van de bureaus zijn in 2012 één of meerdere medewerkers aangenomen. Ook werden bijna 6.750 personen ingeschakeld voor freelance werk. Gemiddeld zijn er twee personen ingehuurd en is er per ingehuurde kracht circa 70 uur aan arbeid verricht.

Verwachtingen en ontwikkelingen

In 2012 is als gevolg van de aanhoudende crisis het gemiddeld berekende uurtarief licht gedaald tot 80 euro. De hoogste uurtarieven lijken zich echter te herstellen; het hoogst genoemde tarief voor strategisch advies is met 300 euro per uur terug op het niveau van 2008.

Voor 2013 heeft een kwart van de branche positieve verwachtingen. Dat cijfer is gezien het tijdstip van het onderzoek, voorbij de helft van het jaar 2013, relevant. De verwachtingen voor 2014 zijn nog negatiever. Iets minder dan 20% van de ontwerpers is positief gestemd en minder dan de helft verwacht een gelijkblijvende omzet te behalen.

Inhoud

Aanpassingsvermogen 2

Uitgelicht 3

Inhoud 5

1 Algemeen 6

2 Resultaten en markten 8

3 Mensen 17

4 Actueel thema 23

5 Uurtarieven 25

6 Verwachtingen 28

Colofon 29

1 Algemeen

Tabel 1.1 Verdeling naar aantal werkenden en discipline, 2009-2012

Aantal bedrijven

	2009	2010	2011	2012
product/industrieel ontwerpers	295	335	317	293
product/industrieel ontwerp bureaus	150	170	156	144
communicatie/grafisch ontwerpers	1.090	1.095	1.099	1.015
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	660	650	558	515
ruimtelijk/interieur ontwerpers	195	230	223	206
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	115	135	113	104
totaal	2.505	2.615	2.466	2.277

Tabel 1.2 Verdeling naar aantal werkenden en discipline, 2009-2012

Procent

	2009	2010	2011	2012
product/industrieel ontwerpers	12	13	13	12
product/industrieel ontwerp bureaus	6	7	6	7
communicatie/grafisch ontwerpers	44	42	44	46
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	26	25	23	22
ruimtelijk/interieur ontwerpers	8	9	9	9
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	5	5	5	4
totaal⁵	100	100	100	100

Tabel 1.3 Verdeling naar aantal werkenden, 2009-2012

Aantal bedrijven

	2009	2010	2011	2012	2012
zzp'er	1.580	1.698	1.639	1.514	66%
2 tot 5 werkenden	515	636	455	460	20%
5 of minder werkenden	2.095	2.335	2.094	1.974	87%
meer dan 5 werkenden	410	280	372	303	13%
totaal	2.505	2.615	2.466	2.277	100%

⁵ Totalen zijn mogelijk meer of minder dan 100 procent, vanwege afrondingsverschillen.
 Dit geldt eveneens voor alle volgende tabellen in deze publicatie.

Tabel 1.4 Verdeling van rechtsvormen, 2012

Procent

	eenmanszaak	vof	bv	anders	totaal
product/industrieel ontwerpers	96	0	4	0	100
product/industrieel ontwerp bureaus	0	97	3	0	100
communicatie/grafisch ontwerpers	93	0	6	1	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	15	56	29	0	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	100	0	0	0	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	0	0	100	0	100
totaal	66	19	15	0	100

Tabel 1.5 Vestiging naar landsdeel en vier grote steden, 2012

Procent

	2012
noord ⁶	6
oost ⁷	13
zuid ⁸	15
west ⁹	22
vier grote steden ¹⁰	44
totaal	100

Tabel 1.6 Gemiddeld startjaar, 2012

	gemiddeld startjaar	gestart in 2009 of later
product/industrieel ontwerpers	2002	48%
product/industrieel ontwerp bureaus	2008	48%
communicatie/grafisch ontwerpers	2001	22%
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	1996	1%
ruimtelijk/interieur ontwerpers	2002	46%
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	1996	0%
totaal	2000	23%

⁶ Groningen, Friesland en Drenthe

⁷ Overijssel, Gelderland en Flevoland

⁸ Noord-Brabant en Limburg

⁹ Utrecht, Noord- en Zuid-Holland, en Zeeland, excl. de vier grote steden

¹⁰ Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht

2 Resultaten en markten

Tabel 2.1 Verdeling omzet naar aantal werkenden en discipline, 2009-2012

Miljoen euro

	2009	2010	2011	2012
product/industrieel ontwerpers	11	11	16	18
product/industrieel ontwerp bureaus	61	66	52	59
communicatie/grafisch ontwerpers	63	58	70	75
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	343	298	301	283
ruimtelijk/interieur ontwerpers	8	11	17	9
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	46	45	45	55
totaal	532	491	501	499

Tabel 2.2 Verdeling omzet naar aantal werkenden en discipline, 2009-2012

Procent

	2009	2010	2011	2012
product/industrieel ontwerpers	2	2	3	4
product/industrieel ontwerp bureaus	11	13	10	12
communicatie/grafisch ontwerpers	12	12	15	15
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	64	61	60	57
ruimtelijk/interieur ontwerpers	2	2	3	2
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	9	9	9	11
totaal	100	100	100	100

Tabel 2.3 Verdeling omzet naar aantal werkenden, 2009-2012

Miljoen euro

	2009	2010	2011	2012
zzp'er	82	86	104	102
2 tot 5 werkenden	176	165	122	120
5 of minder werkenden	258	251	226	222
meer dan 5 werkenden	274	241	275	277
totaal	532	491	501	499

Tabel 2.4 Gemiddelde omzet per fte¹¹, 2009-2012

Duizend euro

	2009	2010	2011	2012
product/industriële ontwerpers	34	32	48	54
product/industriële ontwerp bureaus	77	110	75	82
communicatie/grafisch ontwerpers	56	55	63	75
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	99	86	86	109
ruimtelijk/interieur ontwerpers	43	50	76	44
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	84	86	110	75
totaal	81	64	70	78

Tabel 2.5 Verdeling omzet naar inkomstenbron, 2012

Miljoen euro

	gedeclareerde uren	royalty's, licenties en overdracht van rechten	overig	totaal
product/industriële ontwerpers	16	1	1	18
product/industriële ontwerp bureaus	55	0	4	59
communicatie/grafisch ontwerpers	69	1	5	75
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	263	1	19	283
ruimtelijk/interieur ontwerpers	8	0	1	9
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	51	0	4	55
totaal	462	3	34	499

Tabel 2.6 Verdeling omzet naar inkomstenbron, 2012

Procent

	gedeclareerde uren	royalty's, licenties en overdracht van rechten	overig	totaal
product/industriële ontwerpers	89	6	6	100
product/industriële ontwerp bureaus	93	0	7	100
communicatie/grafisch ontwerpers	92	1	7	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	93	0	7	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	89	0	11	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	93	0	7	100
totaal	93	1	7	100

¹¹ Fte: full time equivalent (40 uur per week is 1 fte, 20 uur per week is 0,5 fte).

Tabel 2.7 Verdeling omzet naar inkomstenbron, 2012

Procent

	gedeclareerde uren	royalty's, licenties en overdracht van rechten	overig	totaal
product/industriële ontwerpers	3	33	3	4
product/industriële ontwerp bureaus	12	0	12	12
communicatie/grafisch ontwerpers	15	33	15	15
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	57	33	56	57
ruimtelijk/interieur ontwerpers	2	0	3	2
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	11	0	12	11
totaal	100	100	100	100

Tabel 2.8 Ontwikkeling omzet, 2012

Procent

	gestegen	gelijk gebleven	gedaald	totaal
product/industriële ontwerpers	39	0	61	100
product/industriële ontwerp bureaus	52	48	0	100
communicatie/grafisch ontwerpers	57	9	34	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	34	6	60	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	15	62	23	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	0	17	83	100
totaal	43	15	42	100

Tabel 2.9 Verdeling bedrijfsresultaat¹² naar aantal werkenden en discipline, 2009-2012

Miljoen euro

	2009	2010	2011	2012
product/industriële ontwerpers	2	3	3	3
product/industriële ontwerp bureaus	5	9	3	3
communicatie/grafisch ontwerpers	10	6	10	7
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	24	23	19	21
ruimtelijk/interieur ontwerpers	1	2	2	2
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	3	2	2	6
totaal	44	44	39	40

¹² Aan ontwerpers met een eenmanszaak, een maatschap of een v.o.f. is gevraagd het bedrijfsresultaat vóór belasting en ná onttrekking van het inkomen voor eigenaren en meewerkende familieleden op te geven. Hiermee is getracht de vergelijkbaarheid met bedrijfsresultaat van BV's en NV's te vergroten.

Tabel 2.10 Verdeling bedrijfsresultaat naar aantal werkenden en discipline, 2009-2012

Procent

	2009	2010	2011	2012
product/industriële ontwerpers	4	7	8	8
product/industriële ontwerp bureaus	11	20	8	8
communicatie/grafisch ontwerpers	22	14	26	18
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	53	52	49	53
ruimtelijk/interieur ontwerpers	2	5	5	5
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	7	5	5	15
totaal	100	100	100	100

Tabel 2.11 Verdeling bedrijfsresultaat naar aantal werkenden, 2009-2012

Miljoen euro

	2009	2010	2011	2012
zzp'er	13	12	15	10
2 tot 5 werkenden	3	17	9	12
5 of minder werkenden	16	29	24	22
meer dan 5 werkenden	28	16	15	18
totaal	44	44	39	40

Tabel 2.12 Gemiddelde bedrijfsresultaat per fte, 2009-2012

Duizend euro

	2009	2010	2011	2012
product/industriële ontwerpers	6	7	8	8
product/industriële ontwerp bureaus	4	13	8	3
communicatie/grafisch ontwerpers	11	5	6	7
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	9	10	5	6
ruimtelijk/interieur ontwerpers	5	6	8	8
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	6	4	4	9
totaal	7	7	7	7

Tabel 2.13 Ontwikkeling bedrijfsresultaat, 2012

Procent

	gestegen	gelijk gebleven	gedaald	totaal
product/industrieel ontwerpers	53	12	35	100
product/industrieel ontwerp bureaus	48	52	0	100
communicatie/grafisch ontwerpers	43	13	44	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	37	9	54	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	48	45	7	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	0	0	100	100
totaal	42	17	41	100

Tabel 2.14 Kosten en resultaat, 2012

Procent

	omzet	inkoop	personeel	overig	resultaat
product/industrieel ontwerpers	100	22	50	11	17
product/industrieel ontwerp bureaus	100	5	78	12	5
communicatie/grafisch ontwerpers	100	27	51	13	9
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	100	17	59	16	7
ruimtelijk/interieur ontwerpers	100	22	56	0	22
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	100	16	18	55	11
totaal	100	17	56	19	8

Tabel 2.15 Personeelskosten, 2012

Procent

	loonkosten	inkomen eigenaren	freelancers	personeel
product/industrieel ontwerpers	2	97	1	100
product/industrieel ontwerp bureaus	14	85	1	100
communicatie/grafisch ontwerpers	21	71	9	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	57	40	3	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	0	98	2	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	65	0	35	100
totaal	42	53	4	100

Tabel 2.16 Verdeling omzet naar werkzaamheden, 2012

Procent

	werkdzaamheden in product/industrial ontwerp	werkdzaamheden in vrije vormgeving	werkdzaamheden in grafisch ontwerp communicatie/	werkdzaamheden in illustratie	werkdzaamheden in interieurontwerp ruimtelijk/	overige werkdzaamheden	totaal
product/industrial ontwerp	48	6	22	4	6	14	100
product/industrial ontwerp bureaus	65	0	27	2	0	6	100
communicatie/grafisch ontwerp	1	2	82	7	2	6	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	1	0	95	1	1	2	100
ruimtelijk/interieur ontwerp	8	0	33	6	50	3	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	3	0	14	0	73	10	100
totaal	9	1	78	2	6	4	100

Tabel 2.17 Verdeling omzet naar werkzaamheden, 2009-2012

Procent

	2009	2010	2011	2012
werkdzaamheden in product/industrial ontwerp	13	19	12	15
werkdzaamheden in communicatie/grafisch ontwerp	77	63	80	72
werkdzaamheden in ruimtelijk/interieurontwerp	11	18	8	13
totaal	100	100	100	100

Tabel 2.18 Verdeling omzet naar opdrachtgever, 2012

Procent

	industrie	dienstverlening zakelijke	retail	overheid	kunst- en cultuursector	particulieren	maatschappelijke- en zorgsector	non-profit instellingen	overig	totaal
product/industrial ontwerp	36	18	2	19	5	4	3	9	4	100
product/industrial ontwerp bureaus	40	27	19	1	0	0	5	8	0	100
communicatie/grafisch ontwerp	10	37	9	8	9	3	11	10	3	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	9	32	18	10	13	0	8	6	4	100
ruimtelijk/interieur ontwerp	23	16	18	10	13	9	0	3	8	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	9	59	9	14	3	1	2	2	1	100
totaal	13	34	16	11	9	1	7	6	3	100

Tabel 2.19 Verdeling omzet naar opdrachtgever, 2009-2012

Procent

	2009	2010	2011	2012
industrie	20	23	19	13
zakelijke dienstverlening	30	31	33	34
retail	7	7	15	16
overheid	15	10	9	11
kunst- en cultuursector	8	11	7	9
particulieren	3	2	0	1
maatschappelijke en zorgsector	7	7	7	7
non-profit instellingen	5	7	6	6
overig	4	2	4	3
totaal	100	100	100	100

Tabel 2.20 Verdeling omzet naar geografische herkomst, 2012

Procent

	Nederland, MKB	Nederland, overig	Duitsland	Turkije	Europa, overig	India	China	Azië, overig	werelddelen overige	totaal
product/industriële ontwerpers	54	38	2	0	3	0	0	0	3	100
product/industriële ontwerp bureaus	51	25	3	0	20	0	0	0	1	100
communicatie/grafisch ontwerpers	59	38	0	0	1	0	0	0	2	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	28	67	0	0	1	0	0	1	3	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	66	31	0	0	1	0	0	0	2	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	12	78	1	0	3	0	0	1	5	100
totaal	34	58	1	0	3	0	0	1	3	100

Tabel 2.21 Verdeling omzet naar geografische herkomst, 2009-2012

Miljoen euro

	2009	2010	2011	2012
Nederland, midden- en kleinbedrijf	229	211	210	169
Nederland, overig	272	236	268	289
Nederland, totaal	502	447	478	458
Duitsland ¹³	6	10	4	5
Turkije ¹³			1	0
Europa, overig	16	25	9	15
Europa, totaal ¹⁴	23	35	13	20
India ¹³	0	0	2	0
China ¹³	2	5	2	0
Azië, overig	2	0	1	5
Azië, totaal	4	5	5	5
overige werelddelen	5	10	5	15
totaal	532	491	501	498

Tabel 2.22 Verdeling omzet naar geografische herkomst, 2009-2012

Procent

	2009	2010	2011	2012
Nederland, midden- en kleinbedrijf	43	43	42	34
Nederland, overig	51	48	53	58
Nederland, totaal	94	91	95	92
Duitsland	1	2	1	1
Turkije			0	0
Europa, overig	3	5	2	3
Europa, totaal	4	7	3	4
India	0	0	0	0
China	0	1	0	0
Azië, overig	0	0	0	1
Azië, totaal	1	1	1	1
overige werelddelen	1	2	1	3
totaal	100	100	100	100

¹³ Duitsland als afzetmarkt wordt sinds 2008 afzonderlijk gemeten, waardoor ook een verbijzondering van de Europese markt vanaf dat jaar mogelijk is. Hetzelfde geldt voor de landen India en China. Azië wordt sinds 2007 reeds afzonderlijk gemeten als afzetregio buiten Europa. Turkije, op de grens van Europa en Azië en een van de focuslanden voor export, is echter pas sinds vorig jaar opgenomen.

¹⁴ Exclusief Nederland.

Tabel 2.23 Verdeling export naar discipline, 2009-2012
Aantal bedrijven

	2009	2010	2011	2012
product/industrieel ontwerpers	97	194	117	101
product/industrieel ontwerp bureaus	70	85	99	144
communicatie/grafisch ontwerpers	140	220	225	250
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	157	238	90	121
ruimtelijk/interieur ontwerpers	30	75	75	83
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	49	47	46	87
totaal	543	859	652	785

3 Mensen

Tabel 3.1 Verdeling aantal werkenden naar discipline, 2009-2012

Aantal personen

	2009	2010	2011	2012
product/industrieel ontwerpers	300	335	317	293
product/industrieel ontwerp bureaus	990	868	786	694
communicatie/grafisch ontwerpers	1.090	1.094	1.099	1.015
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	3.890	3.622	3.858	3.014
ruimtelijk/interieur ontwerpers	200	229	223	206
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	610	591	712	912
totaal	7.080	6.739	6.995	6.135

Tabel 3.2 Verdeling aantal werkenden naar discipline, 2009-2012

Procent

	2009	2010	2011	2012
product/industrieel ontwerpers	4	5	5	5
product/industrieel ontwerp bureaus	14	13	11	11
communicatie/grafisch ontwerpers	15	16	16	17
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	55	54	55	49
ruimtelijk/interieur ontwerpers	3	3	3	3
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	9	9	10	15
totaal	100	100	100	100

Tabel 3.3 Verdeling aantal werkenden naar grootte bedrijf, 2009-2012

Aantal personen

	2009	2010	2011	2012
zzp'er	1.590	1.698	1.639	1.514
2 tot 5 werkenden	1.581	2.062	1.661	1.725
5 of minder werkenden	3.171	3.760	3.300	3.239
meer dan 5 werkenden	3.909	2.978	3.695	2.896
totaal	7.080	6.739	6.995	6.135

Tabel 3.4 Verdeling aantal werkenden naar grootte bedrijf, 2009-2012

Procent

	2009	2010	2011	2012
zzp'er	22	25	23	25
2 tot 5 werkenden	22	31	24	28
5 of minder werkenden	45	56	47	53
meer dan 5 werkenden	55	44	53	47
totaal	100	100	100	100

Tabel 3.5 Gemiddeld aantal werkenden naar discipline, 2009-2012

Aantal personen

	2009	2010	2011	2012
product/industrieel ontwerpers	1,0	1,0	1,0	1,0
product/industrieel ontwerp bureaus	6,6	5,1	5,0	4,8
communicatie/grafisch ontwerpers	1,0	1,0	1,0	1,0
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	5,9	5,6	6,9	5,9
ruimtelijk/interieur ontwerpers	1,0	1,0	1,0	1,0
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	5,3	4,4	6,3	8,7
totaal	2,8	2,6	2,8	2,7

Tabel 3.6 Verdeling aantal fte naar discipline, 2009-2012

Aantal fte

	2009	2010	2011	2012
product/industrieel ontwerpers	290	340	345	351
product/industrieel ontwerp bureaus	790	790	715	678
communicatie/grafisch ontwerpers	1.060	1.090	1.105	1.028
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	3.460	3.350	3.365	2.773
ruimtelijk/interieur ontwerpers	190	220	225	212
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	550	540	675	738
totaal	6.340	6.320	6.430	5.780

Tabel 3.7 Verdeling aantal fte naar discipline, 2009-2012

Procent

	2009	2010	2011	2012
product/industrieel ontwerpers	5	5	5	6
product/industrieel ontwerp bureaus	12	13	11	12
communicatie/grafisch ontwerpers	17	17	17	18
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	55	53	52	48
ruimtelijk/interieur ontwerpers	3	3	3	4
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	9	9	10	13
totaal	100	100	100	100

Tabel 3.8 Verdeling aantal fte naar grootte bedrijf, 2009-2012

Aantal fte

	2009	2010	2011	2012
zzp'er	1.540	1.710	1.675	1.590
2 tot 5 werkenden	1.395	1.900	1.415	1.772
5 of minder werkenden	2.936	3.610	3.090	3.362
meer dan 5 werkenden	3.405	2.710	3.340	2.417
totaal	6.340	6.320	6.430	5.780

Tabel 3.9 Verdeling aantal fte naar grootte bedrijf, 2009-2012

Procent

	2009	2010	2011	2012
zzp'er	24	27	26	28
2 tot 5 werkenden	22	30	22	31
5 of minder werkenden	46	57	48	58
meer dan 5 werkenden	54	43	52	42
totaal	100	100	100	100

Tabel 3.10 Gemiddeld aantal fte naar discipline, 2009-2012

Aantal fte

	2009	2010	2011	2012
product/industriële ontwerpers	1,0	1,0	1,1	1,2
product/industriële ontwerp bureaus	5,2	4,6	4,6	4,7
communicatie/grafisch ontwerpers	1,0	1,0	1,0	1,0
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	4,3	5,1	6,0	5,4
ruimtelijk/interieur ontwerpers	1,0	1,0	1,0	1,0
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	4,7	4,0	6,0	7,1
totaal	2,5	2,4	2,6	2,5

Tabel 3.11 Gemiddeld ziekteverzuim, 2009-2012

Aantal fte

	2009	2010	2011	2012
product/industriële ontwerp bureaus	0,74	0,85	0,87	1,07
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	1,91	1,90	0,73	2,29
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	0,83	1,01	0,77	1,25
totaal	1,58	1,60	0,76	1,94

Tabel 3.12 Verdeling aantal fte naar functie, 2012

Procent

	strategisch	conceptueel	uitvoerend	project- management	staf	overig	totaal
product/industriële ontwerpers	9	17	52	0	15	9	100
product/industriële ontwerp bureaus	2	16	65	15	2	0	100
communicatie/grafisch ontwerpers	14	26	38	0	14	8	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	15	29	31	15	7	1	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	12	18	37	0	20	14	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	17	30	19	19	13	2	100
totaal	14	26	35	12	10	3	100

Tabel 3.13 Verdeling aantal fte naar functie, 2009-2012

Procent

	2008	2009	2010	2011
strategisch advies / creatieve directie	16	17	18	17
conceptueel ontwerpwerk	32	28	25	30
uitvoerend ontwerpwerk	28	28	35	31
project- en accountmanagement / traffic	9	9	4	8
staf	8	14	11	9
overig	6	5	8	4
totaal	100	100	100	100

Tabel 3.14 Inkomensgaring naar discipline, 2012

Procent

	inkomsten volledig uit ontwerpwerk	neven- inkomsten uit loondienst	neven- inkomsten uit uitkering	totaal
product/industriële ontwerpers	83	17	0	100
communicatie/grafisch ontwerpers	89	10	1	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	78	15	7	100
totaal	86	12	2	100

Tabel 3.15 Aantal gewerkte uren naar discipline, 2009-2012

Uren per week

	2009	2010	2011	2012
product/industriële ontwerpers	39	42	43	45
communicatie/grafisch ontwerpers	39	40	40	39
ruimtelijk/interieur ontwerpers	39	38	40	44
totaal	39	40	41	41

Tabel 3.17 Aantal gedwongen ontslagen naar discipline, 2009-2012

Aantal personen

	2009	2010	2011	2012
product/industriële ontwerp bureaus	3	0	0	0
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	140	220	59	167
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	96	60	0	0
totaal	239	280	59	167

Tabel 3.18 Aantal gedwongen ontslagen naar discipline, 2012

Procent

	geen	1	2	> 2	totaal
product/industrieel ontwerp bureaus	100	0	0	0	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	79	11	7	3	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	100	0	0	0	100
totaal	93	4	2	1	100

Tabel 3.19 Aantal niet-verlengde arbeidscontracten naar discipline, 2009-2012

Aantal personen

	2009	2010	2011	2012
product/industrieel ontwerp bureaus	30	5	76	0
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	225	330	166	286
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	89	35	97	154
totaal	344	370	339	440

Tabel 3.20 Aantal niet-verlengde arbeidscontracten naar discipline, 2012

Procent

	geen	1	2	> 2	totaal
product/industrieel ontwerp bureaus	100	0	0	0	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	51	43	6	0	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	10	34	57	0	100
totaal	54	26	21	0	100

Tabel 3.21 Aantal aangenomen medewerkers naar discipline, 2009-2012

Aantal personen

	2009	2010	2011	2012
product/industrieel ontwerp bureaus	33	108	156	5
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	377	450	291	239
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	24	95	58	87
totaal	434	653	505	331

Tabel 3.22 Aantal aangenomen medewerkers naar discipline, 2012

Procent

	geen	1	2	> 2	totaal
product/industrieel ontwerp bureaus	97	0	3	0	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	54	31	10	5	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	16	74	10	0	100
totaal	56	35	8	2	100

Tabel 3.24 Aantal ingehuurde personen en uren, 2012

	ingehuurde personen gem.	ingehuurde personen totaal (per persoon)	ingehuurde uren gem. (duizend uur)	ingehuurde uren totaal (duizend uur)	ontwerp- bedrijven met inhuur
product/industriële ontwerpers	1,2	567	62	35	61%
product/industriële ontwerp bureaus	0,2	27	259	7	4%
communicatie/grafisch ontwerpers	2,2	3.302	48	158	77%
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	2,9	2.030	79	161	75%
ruimtelijk/interieur ontwerpers	1,0	336	33	11	46%
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	3,7	485	210	102	100%
totaal	2,0	6.748	71	476	68%

Tabel 3.25 Aantal ingehuurde personen en uren ontwerpwerkzaamheden, 2012

	ingehuurde personen gem.	ingehuurde personen totaal (per persoon)	ingehuurde uren gem. (duizend uur)	ingehuurde uren totaal (duizend uur)	ontwerp- bedrijven met inhuur
product/industriële ontwerpers	1,9	382	73	28	33%
product/industriële ontwerp bureaus	1,2	27	259	7	4%
communicatie/grafisch ontwerpers	1,7	1.239	66	82	45%
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	2,4	981	58	57	51%
ruimtelijk/interieur ontwerpers	1,6	178	11	2	23%
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	4,6	485	210	102	100%
totaal	2,0	3.293	85	279	43%

Tabel 3.26 Aantal ingehuurde personen en uren andere werkzaamheden, 2012

	ingehuurde personen gem.	ingehuurde personen totaal (per persoon)	ingehuurde uren gem. (duizend uur)	ingehuurde uren totaal (duizend uur)	ontwerp- bedrijven met inhuur
product/industriële ontwerpers	0,2	185	38	7	43%
product/industriële ontwerp bureaus	0,0	0	0	0	0%
communicatie/grafisch ontwerpers	1,4	2.063	37	76	64%
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	1,5	1.049	99	104	50%
ruimtelijk/interieur ontwerpers	0,4	158	57	9	38%
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	0,0	0	0	0	0%
totaal	1,0	3.455	57	197	49%

4 Actueel thema

De BNO Branchemonitor neemt ieder jaar een actueel en wisselend onderwerp in haar vragenlijst op. Dit keer zijn een drietal vragen opgenomen die input leveren voor *'The battle of the souls'*, een langdurig wetenschappelijk onderzoek naar de invloed van reputatie op het ondernemingssucces van creatieve dienstverleners. Het onderzoek wordt uitgevoerd door prof. dr. Dany Jacobs van de Universiteit van Amsterdam en prof. dr. ir. Jan van den Ende van Rotterdam School of Management en Erasmus Universiteit. De BNO is, samen met Forbo Flooring en Spark Design, business partner in het onderzoeksconsortium, dat daarnaast partners vanuit de culturele sector bevat. De resultaten zullen naar verwachting in 2017 worden gepubliceerd.

bno.nl/battleofthesouls

Tabel 4.1 Aandeel bedrijfsinkomsten, 2012

Procent

	2012
dienstverlening op basis van offerte (gesloten)	72,3
dienstverlening op basis van urenregistratie (open)	23,3
verkoop van eigen producten	3,5
verkoop van licenties en royalty's	0,4
deelname aan publiek-private onderzoeksprojecten	0,1
cultuursubsidies	0,3
subsidies of belastingaftrek innovatiebeleid	0,1
totaal	100

Tabel 4.2 Aantal bedrijven dat een prijs of andere erkenning won, 2012

Procent

	2012
product/industriële ontwerpers	0
product/industriële ontwerp bureaus	9
communicatie/grafisch ontwerpers	16
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	35
ruimtelijk/interieur ontwerpers	2
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	14
totaal	16

Tabel 4.3 Stelling: 'Culturele reputatie is belangrijk als onderdeel van mijn bedrijfsmodel', 2012
 Procent

	heelmaal mee eens	mee eens	beetje mee eens	noch mee eens, noch mee oneens	mee oneens beetje	mee oneens	heelmaal mee oneens
product/industriële ontwerpers	17	5	38	27	5	0	7
product/industriële ontwerp bureaus	0	13	19	58	2	8	0
communicatie/grafische ontwerpers	9	28	16	30	3	5	10
communicatie/grafische ontwerp bureaus	0	22	17	37	8	6	10
ruimtelijk/interieur ontwerpers	21	8	8	20	6	9	28
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	0	31	5	51	8	6	0
totaal	8	21	18	33	5	5	10

5 Uurtarieven

Tabel 5.1 Gemiddelde uurtarieven naar werkzaamheden, alle disciplines, 2012

Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategisch advies / creatieve directie	93	85	300
conceptueel ontwerpwerk	87	85	220
uitvoerend ontwerpwerk	79	80	220
additionele werkzaamheden ¹⁵	69	75	125
project- en accountmanagement / traffic	66	75	200

Tabel 5.2 Gemiddelde uurtarieven naar werkzaamheden, product/industriële ontwerpers, 2012

Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategisch advies / creatieve directie	52	60	138
conceptueel ontwerpwerk	76	75	138
uitvoerend ontwerpwerk	63	60	125
additionele werkzaamheden	60	60	125
project- en accountmanagement / traffic	52	50	125

Tabel 5.3 Gemiddelde uurtarieven naar werkzaamheden, product/industriële ontwerp bureaus, 2012

Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategisch advies / creatieve directie	84	85	175
conceptueel ontwerpwerk	82	85	125
uitvoerend ontwerpwerk	81	85	102
additionele werkzaamheden	81	85	110
project- en accountmanagement / traffic	82	85	125

Tabel 5.4 Gemiddelde uurtarieven naar werkzaamheden, communicatie/grafisch ontwerpers, 2012

Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategisch advies / creatieve directie	87	75	300
conceptueel ontwerpwerk	83	75	220
uitvoerend ontwerpwerk	77	75	220
additionele werkzaamheden	62	65	110
project- en accountmanagement / traffic	62	65	200

¹⁵ Bijvoorbeeld DTP-werk, engineering, HTML

Tabel 5.5 Gemiddelde uurtarieven naar werkzaamheden, communicatie/grafisch ontwerp bureaus, 2012
 Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategisch advies / creatieve directie	102	90	175
conceptueel ontwerpwerk	97	90	150
uitvoerend ontwerpwerk	88	90	120
additionele werkzaamheden	82	80	115
project- en accountmanagement / traffic	78	88	125

Tabel 5.6 Gemiddelde uurtarieven naar werkzaamheden, ruimtelijk/interieur ontwerpers, 2012
 Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategisch advies / creatieve directie	80	90	120
conceptueel ontwerpwerk	78	90	118
uitvoerend ontwerpwerk	73	65	107
additionele werkzaamheden	58	50	115
project- en accountmanagement / traffic	51	50	100

Tabel 5.7 Gemiddelde uurtarieven naar werkzaamheden, ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus, 2012
 Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategisch advies / creatieve directie	159	150	200
conceptueel ontwerpwerk	129	125	150
uitvoerend ontwerpwerk	96	95	100
additionele werkzaamheden	92	95	100
project- en accountmanagement / traffic	102	95	125

Tabel 5.8 Gemiddelde uurtarieven, alle disciplines, bureaus met 15 of meer werkenden, 2012
 Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategisch advies / creatieve directie	155	150	175
conceptueel ontwerpwerk	124	125	140
uitvoerend ontwerpwerk	98	95	120
additionele werkzaamheden	88	95	110
project- en accountmanagement / traffic	106	105	125

Tabel 5.9 Gemiddelde uurtarieven ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus 15 of meer werkenden, 2012
Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategisch advies / creatieve directie	152	150	155
conceptueel ontwerpwerk	120	125	125
uitvoerend ontwerpwerk	95	95	95
additionele werkzaamheden	82	75	95
project- en accountmanagement / traffic	101	105	105

Tabel 5.10 Gemiddelde uurtarieven communicatie/grafisch ontwerp bureaus 15 of meer werkenden, 2012
Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategisch advies / creatieve directie	153	150	175
conceptueel ontwerpwerk	123	125	140
uitvoerend ontwerpwerk	103	100	120
additionele werkzaamheden	92	95	110
project- en accountmanagement / traffic	108	105	125

6 Verwachtingen

Tabel 6.1 Verwachting voor 2013 (ten opzichte van 2012)

Procent

	negatief	gelijk	positief	totaal
product/industriële ontwerpers	44	23	33	100
product/industriële ontwerp bureaus	0	97	3	100
communicatie/grafisch ontwerpers	34	39	27	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	43	25	32	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	23	77	0	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	17	57	26	100
totaal	34	42	24	100

Tabel 6.2 Verwachting voor 2014 (ten opzichte van 2012)

Procent

	negatief	gelijk	positief	totaal
product/industriële ontwerpers	35	41	24	100
product/industriële ontwerp bureaus	0	100	0	100
communicatie/grafisch ontwerpers	33	48	19	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	47	30	23	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	30	54	16	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	74	16	10	100
totaal	36	45	19	100

Tabel 6.3 Verwachting omzetontwikkeling, 2009-2014

Procent

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
zeer negatief	4	6	5	7	5	5
negatief	21	23	18	25	29	31
gelijk	42	35	33	43	42	45
positief	28	28	33	18	20	15
zeer positief	5	9	9	6	4	4
Totaal	100	100	100	100	100	100

Colofon

De BNO Branchemonitor is een uitgave van de
Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers (BNO)
Februari 2014 / www.bno.nl

Onderzoek

ABF Research, uitgevoerd in opdracht van de BNO
Oktober 2013 / www.abf.nl

Redactie

Kitty de Jong (BNO)
Freek Kroesbergen (BNO, eindredactie)
Fenke Legerstee (ABF Research)
Eric Verhoog (ABF Research)

Amsterdam, februari 2014

bno.nl/branchemonitor